

'Als je hier eenmaal zit, kom je er vaak nooit meer uit'

Langzaam gloort er hoop voor geesteszieken

Een streng bewaakt ijzeren hek zorgt ervoor dat de bewoners van het complex volledig afgeschermd worden van de buitenwereld. De grote rollen prikkeldraad die de vesting omgeven houden indringers buiten en de patiënten binnen. Veel inwoners van het psychiatrisch ziekenhuis in Accra zullen deze gevangenis nooit verlaten. Toch is het beeld van Ghanese over geesteszieken langzaam aan het veranderen en komt er meer hulp. 'Het is vooral belangrijk dat wij hun het gevoel geven dat er iemand is die om ze geeft. Dat wij ze niet vergeten zijn.'

tekst en fotografie **Jitske Jopma**

Als mensen in Ghana eenmaal denken dat je gek bent, dan ben je het vaak voor altijd. De situatie is niet meer zo erg dat psychisch zwakkeren worden vermoord, zoals in de jaren vijftig, maar nog steeds rust er een stigma op mensen met een geestesziekte. Families zijn deze psychisch zwakkeren liever kwijt dan rijk, want ze kosten tijd en geld. Ze worden vaak in de steek gelaten en verstoten, want nog steeds denken veel Ghanese dat een geestelijke

ziekte besmettelijk is. Bewoners van een psychiatrisch ziekenhuis wachten jaren totdat iemand hen op komt halen, maar meestal komt er niemand. 'Als ze hier eenmaal zitten, komen ze er vaak nooit meer uit', zegt psychiater Thomas Tagoe.

Volgens recente statistieken van de *World Health Organisation* (WHO) heeft minstens vijftien procent van de volwassen Ghanese bevolking last van psychische problemen, zo'n drie miljoen mensen. De meest voorkomende

Een van de streng beveiligde wards.

aandoeningen zijn schizofrenie en depressie. Toch telt Ghana slechts drie psychiatrische ziekenhuizen. De rest van de bevolking heeft praktisch geen toegang tot geestelijke gezondheidszorg.

DIERENTUIN In het *Psychiatric Hospital Accra* wonen ongeveer 1200 patiënten. Als buitenstaander valt het niet mee om het ziekenhuis binnen te komen want alle medewerkers, inclusief de bewaker, houden 'vreemdelin-

'Therapie nee!
We geven ze medicijnen'

gen' goed in de gaten. De omstandigheden waarin de bewoners leven doen vermoeden dat de strenge bewaking niet zozeer voorkomt uit de plicht om de patiënten te beschermen, maar eerder een poging is om negatieve publiciteit te voorkomen.

Het ziekenhuis bestaat uit vijftien afdelingen, genaamd *wards*, waar patiënten met diverse psychische afwijkingen wonen. Wie een *ward* wil bezoeken, moet onder begeleiding van een medewerker naar binnen. Voor de ingang van de *ward*, die wordt afgeschermd door een zware deur met tralies ervoor, zit een strenge bewaker. Als hij toestemming geeft om naar binnen te gaan, is het alsof je in een dierenruimte terecht komt. De omstandigheden waarin de mensen leven zijn onmenselijk.

Op een binnenplaats ter grootte van een voetbalveldje zitten ruim honderd mensen die voor zich uit staren of verdoemd rondjes lopen. Ze verkeren duidelijk in een totaal andere wereld. Een enkeling draagt geen kleren. In het midden van de binnenplaats zit een drietal dokters, herkenbaar aan hun witte jas, te schrijven in hun notitieboeken. Hun aandacht gaat totaal niet uit naar de patiënten; het is alsof ze niet eens merken dat ze er zijn. Voor een interview hebben ze geen tijd. Ze vinden het een beetje raar dat een journalist met de bewoners, die ze zelf trouwens letterlijk *inmates* (gevangenen, JJ) noemen, wil praten. Onder streng toezicht van een medewerker mag er met de bewoners worden gesproken. Ik heb het vermoeden dat geen van hen eerlijk antwoordt op de

vraag naar de omstandigheden in het ziekenhuis. 'Yes, I am fine', reageren ze allemaal.

Een verpleger legt uit dat de bewoners een vast dagprogramma hebben. Het begint met ontbijten en douchen. Dan volgt het innemen van medicijnen. De rest van de dag mogen ze zelf invullen. Medicijnen zijn erg belangrijk volgens de artsen. Op de vraag of de patiënten ook therapie krijgen, antwoordt hij dat hier geen denken aan is. 'Therapie nee! We geven ze medicijnen.'

BEVOLKING BIJSCHOLEN

Gelukkig kent het land sinds kort de zogenaamde *community psychiatric nurses* die voor een ander beeld van mensen met een geestesziekte moeten gaan zorgen. Het gaat hierbij om psychologen die niet alleen zijn opgeleid

om mensen geestelijk te begeleiden, maar ook om de bevolking bij te scholen op het gebied van de geestelijke gezondheidszorg. Een van hen is Rosemary. Ze legt uit dat haar werk vooral bestaat uit het bezoeken van scholen. 'We vertellen mensen dat iedereen psychische klachten kan krijgen.' Ze merkt dat het beeld langzaam verandert. 'Steeds meer jongeren hebben er begrip voor.'

De landelijk coördinator van dit programma, Amina Bukari, legt uit dat ook mensen die ontslagen zijn uit het psychiatrisch ziekenhuis worden bezocht door de nurses. Daarnaast richt het programma zich op het voorlichten van familieleden van patiënten met een geestesziekte. Uiteindelijk kunnen zo meer patiënten worden geholpen, omdat ze niet allemaal mer in het ziekenhuis hoeven worden opgenomen.

Naast de *psychiatric nurses* kent het land ook maatschappelijk werkers die huizen langsgaan om met psychische patiënten te praten. Ze hebben een minder lange opleiding gehad dan

de nurses, maar dit hoeft zeker niet te betekenen dat hun hulp minder effectief is. Vaak is het voor psychische patiënten vooral belangrijk dat ze niet geïsoleerd worden van de maatschap-

'Families zijn deze psychisch zwakkeren liever kwijt dan rijk'

pij. 'Ze worden vaak verstoten door hun familie, maar wij zoeken hen op', zegt maatschappelijk werker Dick Rockson. 'Het is vooral belangrijk dat wij hun het gevoel geven dat er iemand is die om ze geeft. Dat wij ze niet vergeten zijn.'

BEMOEDIGENDE WOORDEN

Hoewel slechts één procent van de geesteszieken in het land toegang heeft tot de geestelijke gezondheidszorg, is

de tendens toch aan het veranderen. Onlangs werd de *World Mental Health Day* uitgebreid gevierd. De minister van Gezondheid was aanwezig tijdens de viering in een kerk in Accra. Zij legde daar uit dat ze zal blijven proberen het onderwerp onder de aandacht te brengen. Er waren bemoedigende woorden. Zo is het aantal *psychiatric nurses* in het land het afgelopen jaar gegroeid van vijftig naar zo'n tweehonderd. En belangrijker nog: het beeld dat mensen hebben van 'geestelijk zieken' is langzaam aan het veranderen. Steeds meer mensen durven ook hulp te zoeken. Toch is er volgens Amina Bukari nog een lange weg te gaan. 'De overheid besteedt vergeleken met enkele jaren geleden wat meer aandacht aan geestelijke gezondheidszorg. Toch is het nog steeds bedroevend. Dit komt omdat de effecten van psychische ziektes niet direct merkbaar zijn. Mensen gaan dood aan malaria, niet aan een geestesziekte.' ●

Een bord wijst de weg.

Richard (16), een jongen uit Jamestown met psychische problemen, wordt regelmatig bezocht door een maatschappelijk werker.

Leslie (rechts) heeft veel steun aan de maatschappelijk werkers: 'Als ze langskomen kan ik over mijn problemen praten.'

JONGEREN IN DE PSYCHIATRIE De één doet het uit geloofsovertuiging, een ander om mensen te helpen en weer een ander om zo verzekerd te zijn van een vast inkomen. Allemaal dragen deze jonge Ghanezen op hun eigen manier een steentje bij aan de psychische gezondheidszorg in het land.

'MIJN VRIENDEN DENKEN DAT IK OOK GEK BEN' Nuance Ashley (21) heeft als *community psychiatric nurse* de taak om het beeld dat mensen in het land hebben van geestelijk beperkten te veranderen. 'Nog steeds denken Ghanezen hier dat je bezeten bent van de duivel als je je enigszins raar gedraagt. Daarom bezoeken wij scholen door het hele land om jongeren uit te leggen dat het iedereen kan overkomen, ook mensen zoals jij en ik.' De jonge Nancy heeft het werk ook gekozen vanwege het salaris. 'Je kunt er redelijk mee verdienen.' Maar het werk is niet populair. 'Omdat ik veel met "gekken" omga, denken veel van mijn vrienden dat ik ook gek ben. Ze pesten me er wel eens mee. Maar dat maakt me niks uit!'

'VEEL INWONERS KRIJGEN NOOIT BEZOEK'

Pius Kwame Denyo (22) bezoekt regelmatig het psychiatrisch ziekenhuis in Accra waar zijn jeugdvriend Patrick vaak verblijft. Vijf jaar geleden raakte zijn vriend verslaafd aan drugs; dit zorgde voor veel agressieve buien waarbij hij zichzelf verwondde. Hij bleek schizofreen en werd uiteindelijk opgenomen in het ziekenhuis. Vanaf dat moment zoekt Pius hem en andere patiënten vaak op. 'Ik wil hun het gevoel geven dat er in elk geval iemand om hen geeft. Ik ben twee jaar geleden met mijn opleiding tot priester gestopt omdat ik niet tegen de strenge regels kon, zoals het celibaat, maar toch blijf ik op deze manier mijn geloof uitdragen.'

'ALS WIJ HET NIET DOEN, DOET NIEMAND HET'

Dick Rockson (28) werkt als maatschappelijk werker in Jamestown, een sloppenwijk in Accra. Hij trekt de wijk in om met geesteszieken te praten. 'Veel mensen komen naar ons toe voor hulp, maar we kijken zelf ook goed rond of mensen apart gedrag vertonen.' Hij heeft zo'n honderd cliënten die hij het liefst elke week wil opzoeken. 'Mijn bezoeken zijn vluchtig, maar het doet de mensen goed. Ik doe dit werk omdat het me voldoening geeft. En als wij het niet doen, dan doet niemand het.'